

Notaris en maatschappij
Juridische chocola maken

De patchworkfamilie is niet meer weg te denken uit het relationele straatbeeld. Wat maakt hen anders dan 'klassieke' gezinnen? Wat vraagt het werken voor deze doelgroep van de notaris? En voldoet het wettelijk erfrecht eigenlijk nog wel?

NOTARIAAT MAGAZINE NUMMER 2021-02 | TEKST: DORINE VAN KESTEREN | BEELD: ROEL OTTOW

'Een fenomeen waar de notaris niet omheen kan'

Kim en Maarten zijn wat je noemt een schoolvoorbeeld van een samengesteld gezin. Zij, getrouwd geweest, twee zoons. Hij, een samenwoonrelatie achter de rug, een dochter. Inmiddels wonen ze samen, met alle kinderen – over wie zij het co-ouderschap hebben – in de voormalige echtelijke woning van Kim. Notaris Martijn Maas van Heuvelrug Notarissen in Wijk

bij Duurstede heeft voor hen een samenlevingsovereenkomst, levenstestamenten en nieuwe testamenten opgesteld. Kim: 'Meer dan tijdens mijn eerste relatie realiseerde ik me dat het nu echt noodzakelijk is om de zaken goed te regelen.' Maarten: 'Dat zijn we verplicht aan onze kinderen.'

Juist in een samengesteld gezin is het verstandig om heldere afspraken te maken, beaamt notaris Maas, die ook bestuurslid is van de Vereniging van Estate Planners in het Notariaat (EPN). 'Dat komt doordat er meer partijen en belangen zijn. Maar in de praktijk zijn deze gezinnen zich daar lang niet altijd van bewust.'

Volgens het CBS woont inmiddels 16 procent van alle minderjarigen in Nederland in een samengesteld gezin: een gezin waarin een of beide ouders kinderen heeft uit eerdere relaties en zij eventueel gezamenlijk ook nog kinderen hebben. Naar verwachting zal dit percentage de komende jaren alleen maar stijgen. 'De patchworkfamilie is niet meer weg te denken uit het relationele straatbeeld en is daarmee een fenomeen waar de notaris niet omheen kan', zegt Freek Schols, hoogleraar notarieel recht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

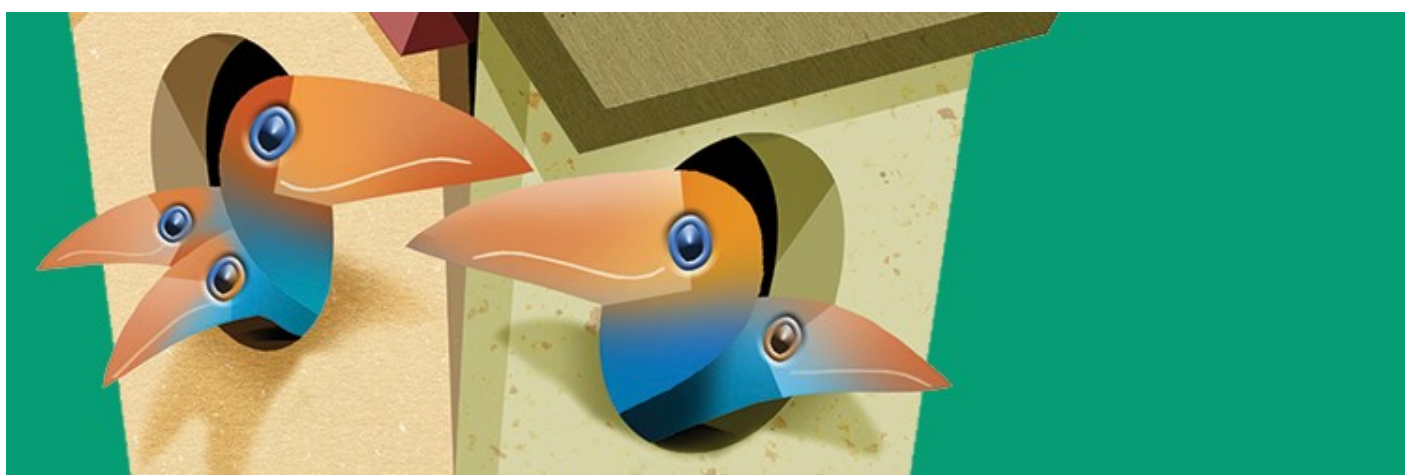
Specialisatie

Wat vraagt het werken voor deze doelgroep van de notaris? Schols: 'Die moet juridische chocola zien te maken van de veelheid aan wensen – en dat valt soms niet mee. Ook op communicatief en sociaal vlak worden hogere eisen gesteld, omdat er vaker sprake is van conflicterende belangen.'

Maas ziet het werk als een specialisatie. 'Het komt aan op ervaring en oprechte interesse. Als je simpelweg een vragenlijstje afloopt, kom je niet tot de beste oplossing. Het is kijken, luisteren en finetunen. Plat gezegd: deze situaties zijn te complex om een standaardproduct uit de kast te trekken.' Maarten: 'Martijn stelde de juiste vragen en vroeg dóór.' Kim: 'Hij gaf ons ook echt het gevoel dat we het met z'n drieën deden.'

Schols adviseert notarissen die werken voor patchworkfamilies na te denken over de setting waarin het bespreken van een testament plaatsvindt. 'In de regel gebeurt dit in het bijzijn van beide nieuwe partners. Maar in ingewikkeldere verhoudingen is het soms beter om de partners ook ieder apart te laten komen, om alle schijn van beïnvloeding te voorkomen.'

Maarten en Kim waren bewust op zoek naar een notaris die thuis is in het werkveld. Het was een hele zoektocht voordat ze uitkwamen bij Maas. Hun tip voor de beroepsgroep is dan ook: zorg dat je beter vindbaar bent. 'Profileer je online als patchworkfamilie-notaris, wees aanwezig op plaatsen waar samengestelde gezinnen komen, laat er een marketingstrategie op los.'

'De vraag is of samengestelde gezinnen in de mal van het erfrecht passen'

Spagaat

Het regelen van een erfenis ligt bij een samengesteld gezin altijd gevoelig. Maas: 'De nieuwe partners zitten in een spagaat. Zij willen zorgen voor hun nieuwe partner én hun kinderen uit een eerdere relatie. Maar feit is dat vermogen dat naar de partner gaat, wegloopt bij de kinderen en vice versa. Ook worstelen ze met het idee dat hun eigen kind of kinderen in de erfrechtelijke wachtkamer komen te zitten als ze zelf overlijden. In hun ogen verdienen de kinderen minimaal dezelfde erfrechtelijke positie als de langstlevende partner.'

Vaak is er erfrechtelijke spanning tussen de nieuwe partner en de kinderen uit een eerdere relatie, bevestigt Schols. 'Gaan de aanspraken van de nieuwe partner niet ten koste van die van de kinderen? Denk bijvoorbeeld aan de wettelijke bepaling dat de langstlevende echtgenoot recht heeft op het gebruik van de woning en de inboedel.'

Maas onderscheidt drie fases in het pad dat samengestelde gezinnen bewandelen. 'In de eerste fase proberen ze primair het erfdeel van de eigen kinderen veilig te stellen. Als mensen eenmaal langer bij elkaar zijn, treedt de fase in waarin ze het niet erg vinden dat de kinderen even moeten wachten op hun erfdeel ten faveure van de langstlevende echtgenoot. En in de derde en laatste fase willen ze regelen dat niet alleen de eigen kinderen van hen erven, maar ook de "bonuskinderen".'

Maarten herkent dit. 'Na haar echtscheiding is het Kim gelukt het huis te kopen. Het vermogen in het huis is van haar en moet dus ook ten goede komen aan haar jongens. Daar mag nooit discussie over ontstaan. Zelf heb ik een nare situatie meegemaakt na het overlijden van mijn moeder en zoiets wil ik nu koste wat kost voorkomen.'

Creatief

Het erfrecht van 2003 is toegesneden op het huwelijk. De vraag is of samengestelde gezinnen ook in deze mal passen. Maas: 'Beide partners hebben hun eigen wensen en ideeën en het is aan de notaris om die op maat te maken en op elkaar af te stemmen. Daarvoor moeten we soms creatief aan de slag met de mogelijkheden die de wet biedt. In de EPN-commissie "Patchwork family" werken we daarom aan nieuwe testamentaire technieken voor alle fases die ik net noemde.' Schols gaat een stap verder en pleit voor modernisering van het wettelijk erfrecht. Zo kunnen alleen gehuwden gebruikmaken van artikel 91 boek 4 Burgerlijk Wetboek, dat het mogelijk maakt om stiefkinderen gelijk te stellen aan de eigen kinderen. 'Stel deze voorziening ook open voor mensen die informeel samenleven. Anders valt een te grote groep buiten de boot.'

Iets anders is dat nieuwe partners nogal eens afspreken dat hun kinderen 'kruislings' erven: jouw kinderen erven van mij, als mijn kinderen van jou erven. 'In deze situatie ervaren sommige mensen het als een issue dat een testament later eenzijdig en stiekem kan worden gewijzigd. Zeker als dit gebeurt na het overlijden van de langstlevende, als één "kant" van de kinderen al heeft geërfd. Notarissen kunnen dit oplossen met het betere knutselwerk, maar onduidelijk is hoever ze daarmee mogen gaan. Het zou dus goed zijn als er een wettelijk mechanisme komt waardoor de ene partner wordt gewaarschuwd als de andere zijn testament wijzigt.'

Schols besluit: 'Dit zijn kleine ingreepjes, waartegen weinig principiële en politieke bezwaren bestaan, schat ik in. Maar ze zijn wel van groot belang om het erfrecht meer eigentijds te maken, meer passend bij de samenleving van nu.'